

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/275560198>

Jeho a její pohled: střídavá péče z perspektivy matek a otců (His and Her View: Shared Custody from Mothers' and Fathers' Perspective)

Article · August 2014

DOI: 10.13060/12130028.2014.15.1.99

CITATION

1

READS

85

1 author:

Marta Vohlídalová

The Czech Academy of Sciences

29 PUBLICATIONS 112 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Changes in partnership and family forms and arrangements from the life course perspective [View project](#)

JEHO A JEJÍ POHLED: STŘÍDAVÁ PÉČE Z PERSPEKTIVY MATEK A OTCŮ¹/ MARTA VOHLÍDALOVÁ

His and Her View: Shared Custody from mothers' and fathers' perspective

Abstract: The number of children in shared custody has been growing slowly in the CR. Today shared custody presents about 8 % of divorce cases with dependent children decided by courts. Despite this trend, there is a lack of research on how shared custody is practiced and experienced by Czech parents. The aim of this paper is to partially fill this gap. In the paper I ask how shared custody is related to the disruption of traditional gender ideology and performance of paternal and maternal roles and gender inequalities between partners. The analysis is based on 13 in-depth interviews with couples (mothers and fathers separately) who have shared custody. The analysis indicated that even if shared custody may be considered to be a tool for disrupting gender stereotypes and gender inequality between parents, it proved to be associated both with the confirmation and disruption of gender stereotypes associated with fatherhood and motherhood. While certain aspects of the practices and culture of shared custody are associated with “undoing gender” (especially regarding fatherhood), in other aspects it enhances and reproduces the gender power inequality between ex-partners and traditional expectations associated with parental roles.

Key words: shared custody, joint physical custody, gender, motherhood, fatherhood

DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2014.15.1.99>

Střídavá péče může být vnímána jako nástroj, který narušuje genderové stereotypy spojené s výkonem mateřské a otcovské role a narušuje i tradiční genderovou strukturu vztahů mezi partnery v rodině (Bartlett, Stack 1986). V jejím jádru totiž stojí odmítnutí předpokladu, že ženy jsou automaticky předurčeny k péči o děti, zatímco mužům náleží primárně živitelská role. V souvislosti s tím, jak nákladné je pro ženy jejich úzké sepětí s mateřstvím, které je mnohdy vykoupeno (dočasnou) ekonomickou závislostí na partnerovi nebo zhoršenými možnostmi pracovního uplatnění, může střídavá péče představovat šanci, jak matkám po rozvodu či rozchodu jejich situaci alespoň částečně ulehčit (Bartlett, Stack 1986: 11–12). Střídavá péče však může v neposlední řadě také znamenat lepší šanci pro muže, kteří usilují i po rozvodu či rozchodu o to, aby se plnohodnotně podíleli na výchově svých dětí. Z tohoto důvodu může být střídavá péče chápána jako jedna z cest k emancipaci žen, narušování genderových stereotypů a ke zrovnoprávnění mužů a žen nejen v rodině. Jak ale upozorňují Bartlett a Stack (1986: 12–14), interpretace dopadů střídavé péče nemusí být zdaleka tak jednoznačná.

Podle feministické kritiky oslabila střídavá péče pozici žen v rodině, protože znamenala rapidní zlepšení vyjednávací pozice muže během rozvodu či rozchodu (Bartlett, Stack 1986). Ženy se totiž staly mnohem zranitelnější vůči požadavkům muže během rozvodového vyjednávání. Studie (např. Folk, Graham, Beller 1992) ukazují, že dohody o výživném, rozdělení majetku a uspořádání péče probíhají obvykle souběžně a že ženy často obětují vlastní ekonomické požadavky (výživné, finanční vyrovnání), aby získaly děti do své výhradní péče. Feministická kritika dále upozorňuje, že muži získávají prostřednictvím střídavé péče lepší možnost vstupovat svým expartnerkám do života, a pravidelný

kontakt mezi partnery, který střídavá péče vyžaduje, otevírá prostor k tomu, aby pokračovala případná kontrola či násilí ze strany muže. V ostrém kontrastu k rovnostářské ideji střídavé péče pak podle feministické kritiky stojí také strukturální podmínky. Ženy totiž stále vydělávají méně a mají na starost většinu domácích prací i péče o domácnost (Bierzová 2006; Křížková, Penner, Peterson 2010; Vohlídalová 2007). Značným problémem je střídavá péče také v situaci, kdy ženy, které se mnohdy celý život věnovaly svým dětem jako primární pečovatelky, a neměly proto příliš příležitosti rozvíjet svou pracovní kvalifikaci, se mají své domény a zdroje vlastní identity najednou vzdát (Bartlett, Stack 1968: 19–23). Zatímco pro některé ženy proto může střídavá péče znamenat určité osvobození a nové příležitosti, pro jiné eskaluje mocenské nerovnosti mezi partnery.

V článku se zaměřím na střídavou péči z perspektivy samotných rodičů, kteří tuto formu péče praktikují. Soustředím se na to, jak probíhá rozhodování o střídavé péči, jakou podobu má pečovatelská a živitelská praxe v těchto postnukleárních rodinách a jak tuto formu péče hodnotí a prožívají sami rodiče. Položím si otázku, jakým způsobem jsou v souvislosti se střídavou péčí v promluvách rodičů utrzovány nebo naopak narušovány genderově tradiční představy spojené s výkonem otcovské a mateřské role a genderové nerovnosti mezi rodiči.

Vzhledem k tomu, že střídavá péče patří v českém kontextu k málo probádaným a rozebíraným tématům, budu se nejprve věnovat přehledu empirických zjištění týkajících se střídavé péče. Poté vysvětlím svůj interpretační rámec, kterým jsou koncepty *dělání genderu* (West, Zimmerman 1987) a *rozvolňování genderu* (Deutsch 2007; Risman 2009), a krátce se zastavím také u kultury a praxe mateřství a otcovství. Poté se budu věnovat metodologii,

kteřou byly párové hloubkové rozhovory provedené odděleně s otci a matkami praktikujícími střídavou péčí. Následuje vlastní analýza a závěry.

Střídavá péče v českém kontextu a v perspektivě zahraničních studií

Přestože střídavá péče v ČR není příliš rozšířenou formou porozvodového uspořádání, její zastoupení neustále roste. Ve většině případů bývají děti po rozvodu svěřovány do výhradní péče matek (v roce 2011 to bylo téměř 85 % případů), podíl případů, kdy jsou děti svěřeny do střídavé nebo společné² péče, však vzrostl z 1,9 % v roce 2000 na téměř 8 % v roce 2011 (ČSÚ 2013). Vzhledem k tomu, že střídavá péče bývá často praktikována na neformální bázi (Juby, Le Bourdais, Marcil-Gratton 2005; Markham Stafford, Coleman 2012), lze předpokládat, že podíl rodin praktikujících střídavou péči je vyšší, než ukazují oficiální statistiky.

Institut střídavé péče v praxi znamená, že dítě pobývá určitou dobu s každým z rodičů, přičemž rodiče sdílejí životelskou i pečovatelskou odpovědnost za dítě. Podmínkou svěřením dítěte do střídavé péče je výchovná způsobilost obou rodičů a jejich zájem o péči, přičemž hlavním kritériem je, aby tato skutečnost byla v souladu se zájmy dítěte. Kromě toho musí být v případě dítěte školního věku zachována školní docházka do jedné školy i možnost realizovat mimoškolní aktivity (Dudová, Dudová 2007: 74–75).

Střídavá péče o děti po rozvodu či rozchodu a její větší prosazování je přitom téma, které budí řadu rozporuplných emocí. Poslední velká diskuse o střídavé péči se v ČR uskutečnila na konci roku 2011 v souvislosti s návrhem novely zákona o rodině. Podle návrhu by soud byl povinen nařídít střídavou péči vždy, pokud by měli oba rodiče zájem pečovat o děti, pokud by k tomu byli způsobilí a pokud by to bylo v zájmu dítěte.³ Zákon nakonec sněmovnou neprošel a střídavá péče zůstala i nadále možností, ale nikoliv povinností.

Přestože tedy tato forma uspořádání pečovatelských a životelských rolí po rozvodu či rozchodu představuje stále častější životní realitu rodin, v českém prostředí byla tomuto problému dosud věnována jen velmi malá výzkumná pozornost. Odborně-populární diskurs v ČR, který ovládají převážně psychologové, se týká téměř výhradně diskuse o (ne)vhodnosti střídavé péče pro děti. Česká odborná literatura se zaměřuje především na právní aspekty střídavé péče a rozhodování soudů (např. Kornel 2009). V zahraniční literatuře se však můžeme setkat s řadou empirických studií, které mapují různé charakteristiky rodin praktikujících střídavou péči.

Anglosaská literatura pracuje s různými termíny. „Společná rodičovská zodpovědnost“ (*joint legal custody*) označuje stav, kdy oběma rodičům zůstávají i po rozvodu veškerá rodičovská práva. Většina těchto dětí však žije ve výhradní péči matek (Seltzer 1988). V ČR zůstávají rodičovská práva po rozvodu zpravidla automaticky oběma rodičům (Dudová, Dudová 2007: 74). Pro střídavou péči tak, jak tento termín chápeme v našem kulturním kontextu, se v zahraniční literatuře používají výrazy „společná fyzická péče“ (*joint physi-*

cal custody) nebo „sdílená péče“ (*shared custody*). Zahraniční výzkumy zaměřené na střídavou péči se nejčastěji věnují zkoumání charakteristik lidí, kteří praktikují střídavou péči, nebo dopadům střídavé péče na děti a vztahy mezi dětmi a rodiči (zejména otci).

Pokud jde o to, *kdo nečastěji praktikuje střídavou péči*, výzkumy se shodují, že střídavá péče je typická pro páry s vyšším socioekonomickým postavením (pro lidi s vyšším vzděláním a vyššími příjmy) (Seltzer 1988; Donnelly, Finkelhor 1993; Cancian, Meyer 1998 aj.). Tato forma péče je totiž finančně nákladná např. z důvodu vyšších nákladů na dopravu, bydlení, potřebu vlastnit řadu věcí dvakrát (Cancian, Meyer 1998; Hastrmanová 2007: 94–95). Lidé s vyšším vzděláním mají kromě vyšších příjmů obvykle také lepší možnosti prosadit střídavou péči u soudu (Donnelly, Finkelhor 1993) a muži s vyšším vzděláním mohou mít rovněž vyšší důvěru ve své rodičovské schopnosti (Fox, Kelly 1995). Šance na získání dítěte do střídavé péče se u mužů naopak snižuje, pokud má jejich partnerka vyšší vzdělání a vyšší příjem a pokud je muž nezaměstnaný (tamtéž: 705). Střídavou péči praktikují častěji lidé, kteří žijí ve velkých městech (Cancian, Meyer 1998), a mladší rodiče (Juby, Le Bourdais, Marcil-Gratton 2005). Častěji jsou do střídavé péče umísťovány starší děti a chlapci (Fox, Kelly 1995; Seltzer 1988; Cancian, Meyer 1998) a střídavou péči mají obvykle méně početné rodiny s jedním dítětem (Seltzer 1988: 3).

Výsledky výzkumů týkající se *dopadů střídavé péče na děti a vztahy mezi rodiči a dětmi* však nevyznívají jednoznačně. Některé (zejména starší) studie (např. Hetherington, Cox, Cox 1978; Wallerstein, Kelly 1980) tvrdí, že dětem, které udržují po rozvodu rodičů častější kontakty se svými otci, se daří lépe než dětem, které žijí pouze s matkou. To nepřímou souvisí také se zjištěním, že užší a častější kontakt otců s jejich dětmi je spojen s ochotou platit (vyšší) výživné. Tento fenomén byl zkoumán zejména v souvislosti se sdílením „společné rodičovské zodpovědnosti“ (tj. *joint legal custody*) mezi partnery (např. Seltzer 1998). Novější studie však nabádají k opatrnosti při posuzování dopadů střídavé péče na děti a před její jednoznačnou glorifikací. Upozorňují, že skutečnost, že se dětem z těchto rodin vede po rozvodu lépe, je silně ovlivněna efektem předvýběru. Nejenže totiž tyto rodiny obvykle pocházejí z vyšších socioekonomických vrstev, ale lze předpokládat, že střídavou péči praktikují častěji páry, které jsou lépe schopny spolupracovat při výkonu rodičovské role, ve srovnání s rodinami, kde jsou děti ve výhradní péči matky (Markham Stafford, Coleman 2012). Maccoby, Depner a Mnookin (1990) např. zjistili, že rodiče, kteří praktikují střídavou péči, sice vykazují obdobnou míru konfliktu jako páry, v nichž je dítě ve výhradní péči matky, dovedou však tyto neshody spíše překonat a spolupracovat při výchově dětí. Ukázalo se také, že ženy, které mají děti ve střídavé péči, častěji pozitivně hodnotí rodičovské kompetence svého partnera i dopady úzkého kontaktu otce pro dítě. To je podle některých studií zároveň klíčové pro to, aby se muži mohli plnohodnotně realizovat ve své otcovské roli,

protože ženy obvykle v rodinách působí jako tzv. strážkyňe brány, tedy zprostředkovatelky vztahu mezi otci a jejich dětmi (Madden-Derdich, Leonard 2000; Dudová 2007b,c). Donnelly a Finkelhor (1992) proto upozorňují, že jednoduchá kauzalita mezi střídavou péčí a kvalitním vztahem mezi dětmi a jejich rodiči nefunguje. Klíčovým faktorem, který ovlivňuje rodičovskou praxi po rozvodu, je totiž spíše míra konfliktů mezi rodiči (tamtéž; Maccoby et al. 1990).

Dělání a rozvolňování genderu

Podstatou přístupu *dělání genderu* (*doing gender*) autorské dvojice West a Zimmerman (1987) je pojetí genderu nikoliv jako něčeho, co máme nebo čím jsme, ale jako něčeho, co je neustále utvářeno a potvrzováno prostřednictvím interakcí s ostatními lidmi. Gender musí být podle tohoto přístupu soustavně rekonstruován ve světle normativních očekávání spojených s příslušnými pohlavními kategoriemi,⁴ tedy podle toho, jaká očekávání jsou spojena s chováním ženy či muže. Klíčovým znakem *dělání genderu* je totiž čitelnost (tzv. *accountability*), která znamená chovat se srozumitelně pro ostatní v souladu s očekáváním spojeným se svou pohlavní kategorií (West, Zimmerman 1987: 127). *Dělání genderu* v sobě přitom nese důležitou dimenzi produkce, reprodukce, a především legitimizace sociálního řádu. Gender, jakožto vynořující se rys sociálních interakcí, se totiž stává zároveň výsledkem i odůvodněním určitého sociálního řádu – právě z náležitosti k určité pohlavní kategorii přitom vyplývají nerovnosti v alokaci moci a zdrojů, a to nejen v oblasti soukromé sféry a domácnosti, ale také v oblasti ekonomické a politické (tamtéž: 145). *Dělání genderu* je tento sociální řád legitimizován jako něco přirozeného, normálního a nevyhnutelného (tamtéž: 126). Pokud tedy *děláme gender*, jak se patří (v souvislosti s normativními očekáváním spojenými s pohlavními kategoriemi mužů a žen), simultánně udržujeme, reprodukuje a legitimizujeme uspořádání, která jsou založená na sociálních kategoriích muže a ženy (tamtéž: 146). Vzhledem k tomu, že jsou pohlavní kategorie muž a žena používány jako základní kritérium rozlišování, je *dělání genderu* permanentním procesem, kterému se nelze vyhnout, protože pohlavní kategorie může být relevantní v každé situaci či mezilidské interakci (tamtéž: 145).

Přeloženo do jazyka výzkumu, koncept *dělání genderu* bývá využíván zejména pro vysvětlení udržování sociálního řádu a přetrvávání genderových nerovností. Bývá proto obvykle využíván k popisu situací, kdy se genderové nerovnosti reprodukuje i přes zjevný pozitivní posun ve vnějších (strukturálních) podmínkách. Jak uvádí Deutsch, mottem těchto studií bývá zjištění, že: „čím více se věci mění, tím více zůstávají stejné.“ (Deutsch 2007: 108) Typické studie vycházející z přístupu *dělání genderu* tak např. vysvětlují, proč i v případech, kdy ženy vydělávají více nebo stejně peněz jako jejich partneři, zároveň vykonávají větší podíl domácích prací než jejich partneři (např. Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012). Výkon domácích prací je totiž v této perspektivě bytostně spojen s výkonem a potvrzováním ženské role.

Podle Deutsch (2007) i Risman (2009) je však třeba zaměřit se naopak na rezistenci vůči tradičnímu genderovému řádu a potenciál sociální změny proto, aby mohly být nerovnosti mezi muži a ženami časem úspěšně narušeny a eliminovány. Risman (2009) upozorňuje na potřebu přemýšlet o *dělání genderu* v jeho dynamické podobě, protože mezi interakcemi a strukturami je úzký vztah: struktury sice omezují naše jednání, stejně tak jsou ale tímto jednáním spoluvytvářeny (tamtéž: 83). *Dělání genderu* proto v sobě implicitně nese potenciál *rozvolňování genderu* (*undoing gender*) – proměny genderových stereotypů, tradičních rolí a narušování genderových mocenských nerovností. Přestože strukturální podmínky nepochybně vytvářejí nerovnosti mezi muži a ženami, tyto nerovnosti jsou zprostředkovány sociálními interakcemi, a proto se mohou měnit (Deutsch 2007: 107).

Koncepty *dělání* nebo *rozvolňování genderu* mohou být přitom velmi užitečné v případě, kdy se snažíme popsat a vysvětlit vztahy mezi rodiči v souvislosti se střídavou péčí, její praxí a vyjednáváním. Podle West a Zimmerman (1987) je totiž otázka *dělání genderu* zvláště relevantní všude tam, kde se jedná o alokaci času, zdrojů, úkolů apod. – tedy při rozhodování o tom, kdo co dělá, získává nebo vykonává, v němž kategorie „mužské“ a „ženské“ nabývají na významu (tamtéž: 143). Rozvod či rozchod partnerů spojený s přeuspořádáním živitelských a pečovatelských rolí mezi partnery je přitom úzce spojen s přerozdělením kompetencí. Střídavá péče může být chápána také jako opatření, které má potenciál měnit zajeté koleje genderových vztahů mezi partnery, a jako něco, co podkopává tradiční rodičovské a potažmo i genderové role. Může být tedy prostorem pro *rozvolňování genderu*. Z perspektivy *dělání a rozvolňování genderu* přitom můžeme sledovat, jakým způsobem se v průběhu vyjednávání o střídavé péči a její praxi promítají genderové vztahy mezi rodiči, mocenské nerovnosti mezi nimi a jakým způsobem se v tomto kontextu reprodukuje nebo naopak narušují genderové stereotypy vážící se k výkonu mateřské a otcovské role.

Mateřství a otcovství

Vzhledem k tomu, že se analýza týká mateřských, otcovských, a potažmo i genderových rolí v rodinách se střídavou péčí, je třeba se stručně zmínit také o tom, s jakými hodnotami, ideologiemi i praxí je mateřství a otcovství v současnosti spojováno. Rodičovské role jsou přitom velice úzce svázány s genderovými rolemi – být matkou znamená zároveň být ženou, přičemž totéž platí také pro otce, pro které je jejich otcovství úzce spojeno s jejich maskulinitou (Cowdery, Knudson-Martin 2005). Obsah, stejně tak jako ideologie spojené s mateřstvím a otcovstvím a jeho podoba, se přitom proměňují v čase i mezi jednotlivými kulturami a jsou sociálně konstruovanými fenomény (Arendell 2000).

Přestože jsem si vědoma značného zjednodušení, autoři a autorky se většinou shodují, že dominantními charakteristikami, které jsou v naší západní kultuře spojovány s mateřstvím, jsou péče a vztahy k druhým lidem (viz Arendell

2000). Dominantní ideologii vyjadřující hodnoty, normy a očekávání spojená s mateřskou rolí přitom představuje tzv. *intenzivní mateřství* (Hays 1996) – mateřství je zaměřeno výhradně na dítě a jeho zájmy, je silně emocionálně angažované a časově náročné. Je spojeno s fyzickou blízkostí matky a dítěte a povinností matky přizpůsobit se co nejvíce zájmu dítěte, které se pro ni stává středobodem jejího života. Ideologie intenzivního mateřství tak předpokládá i implikuje poměrně výraznou genderovou dělbu práce mezi partnery žijícími v úplně nukleární rodině (Fineman 1995, cit. dle Arendell 2000: 1194). Tato ideologie, která je sama o sobě výrazně normativní, přitom produkuje řadu „diskursů deviace“ negativně stigmatizujících ženy, které tomuto ideálu nejsou schopny či ochotny dostát (např. výrazně kariérově orientované ženy, ženy z nižších sociálních vrstev, osamělé matky apod.) (Arendell 2000: 1195).

Pokud jde o otcovství, kromě *tradičního otcovství*, které je založeno téměř výhradně na roli otce jakožto vzdáleného živatele, jehož úkolem je primárně ekonomicky zabezpečit rodinu, se zhruba od 80. let začíná hovořit o tzv. *novém otcovství* (Pleck 1987), které klade důraz na sdílení fyzické péče o děti a na úzký vztah otce s dětmi.

Jak ale ukazuje LaRossa (1988), je třeba rozlišovat mezi ideologickou rovinou spojenou s otcovstvím (kulturou otcovství) a reálnou praxí otcovství (chováním otců). Zatímco v rovině ideologické podle jeho názoru v posledních letech došlo k výrazné proměně otcovství a otcovských identit, proměny otcovské praxe však za těmito kulturními změnami značně pokulhávají. Přestože se praxe otcovství proměňuje, nerovnosti mezi ženami a muži v oblasti péče zůstávají stále velmi výrazné a matky neustále představují primární pečovatelky. Podle českých dat z roku 2005, která zahrnovala rodiče dětí do 18 let věku, má přes 69 % párů tradiční rozdělení péče mezi partnery (ženy trávily více času péčí o děti než muži), rovné rozdělení péče praktikovalo pouze 24 % párů a pouze 6 % párů mělo uspořádání, v němž muži trávili s dětmi více času než ženy, které v těchto rodinách často fungovaly jako hlavní žitelky. Ukázalo se přitom, že rovnější rozdělení bylo patrné u rodin se staršími dětmi a u mladších mužů do 45 let a u těch s vyšším vzděláním (Vohlídalová 2007: 37–38). Nové otcovství tak v českém kontextu zůstává patrně spíše otázkou kultury než praxe, přestože určitý potenciál pro změnu se v některých skupinách bezpochyby projevuje.

Metodologie

V analýze vycházím z hloubkových rozhovorů se sedmi heterosexuálními páry, které v době rozhovoru (v letech 2010 a 2011) po rozchodu či rozvodu praktikovaly střídavou péči. U šesti párů byl proveden zvláště rozhovor s mužem a se ženou, v jednom případě muž rozhovor odmítl a rozhovor poskytla pouze žena. Celkem tedy analyzuji 13 rozhovorů. Kromě rozvedených manželství jsou v souboru zahrnuta i dvě nesezdaná soužití. Většinou šlo o lidi ve věku mezi 30–40 lety pocházející z velkých měst. V pěti párech měl alespoň jeden z partnerů (většinou však oba) vysokoškolské

ské vzdělání. Pokud jde o partnerskou situaci, většina participantů se rozvedla či rozešla před 1,5 až 5 lety a střídavou péči praktikovali v rozmezí od 9 měsíců do 5 let. Čtyři páry měly děti předškolního věku (v rozmezí 3–5 let), tři páry měly starší děti ve věku 11–20 let.

Vzhledem k tomu, že v případě rodičů se střídavou péčí jde o poměrně specifickou a nepříliš početnou skupinu, byly páry rekrutovány metodou sněhové koule. Je přitom zřejmé, že zejména vzhledem ke svému rozsahu a způsobu rekrutace jde spíše o prvotní sondu do života rodičů praktikujících střídavou péči, a nikoliv o vyčerpávající plně saturovaný vzorek. I přes tato omezení však jeho složení v řadě ohledů odpovídá typické skupině lidí, kteří podle zahraničních studií praktikují střídavou péči (tj. lidé s vyšším vzděláním, mladší rodiče a lidé žijící ve velkých městech (Cancian, Meyer 1998).

Střídavá péče nebyla limitována pouze případy, kdy tuto formu péče explicitně rozhodl soud, ale vycházela jsem z praxe péče. Zahrnula jsem tedy i takové případy, kdy partneri střídavou péči soudně ošetřenou neměli, ale v určité podobě ji praktikovali. Střídavá péče má přitom řadu různých podob časového uspořádání péče o děti (Brown, Melli, Cancian 1997). Vzorek se proto neomezoval pouze na lidi s typickou podobou střídavé péče, v níž dítě tráví stejné období s matkou i s otcem, ale zahrnoval i páry, v nichž byla v tomto ohledu patrná určitá nerovnováha (tj. dítě trávilo více času s matkou). Podmínkou bylo, aby oba rodiče udržovali pravidelný kontakt s dětmi na bázi celodenní péče (aby děti u každého z rodičů pobývali v průměru nejméně 2–3 dny a noci týdně) a aby sami rodiče svou péči interpretovali jako „střídavou“.

Rozhovory měly předem připravenou strukturu, ale zároveň reagovaly na podněty, které do rozhovoru přinášeli sami participanté (Kaufmann 2010). Při analýze jsem vycházela z konstruktivistické verze zakotvené teorie, podle níž jsou rozhovory určitým odrazem interpretačního procesu každého člověka (Charmaz 2006). Cílem analýzy bylo proto porozumění subjektivním významům zkoumaných subjektů a studium toho, jak jsou tyto významy utvářeny samotnými participanty. K vytváření tezí, hypotéz nebo typologií jsem v souladu se zakotvenou teorií přistupovala induktivním způsobem.

Rozhodování o střídavé péči: jeho a její perspektiva

Rozvod a rozchod, zvláště pokud je spojený s následovným vyjednáváním o rozdělení péče o děti, může představovat vysoce konfliktní situaci, v rámci níž vystupují do popředí mocenské nerovnosti mezi partnery, stejně jako představy o rolích matky a otce a správném výkonu těchto rolí.

Teoretické přístupy věnující se zdrojům mocenských nerovností v páru přitom zdůrazňují především roli ekonomických aspektů v dynamice partnerských vztahů (např. Blumberg, Coleman 1989), roli sociálního kapitálu, expertizy či nastavení legálního systému (pro podrobný přehled teoretických přístupů viz Straus, Yodanis 1995). Velice důležitá je však také role kulturních aspektů a genderových ideolo-

gií (Xu, Lai 2002) a genderových mocenských nerovností na strukturální úrovni (např. Gillespie 1971).

Přestože střídavá péče vyžaduje vysokou míru kooperace mezi rodiči, rozhovory naznačily, že toto uspořádání často nebylo výsledkem vzájemného konsenzu mezi partnery, ale procesem, v němž rodiče mobilizovali různé zdroje a diskursy.

Ve vzorku byly zastoupeny pouze dva páry, v nichž oba partneři interpretovali rozhodování o střídavé péči jako harmonické a v nichž byla reflexe obou partnerů v souladu. Jedním z těchto párů byli i Tim se Saskií:

„Já jsem to bral jako takový samozřejmý, že když se ty lidi rozejdou a oba ty rodiče jsou schopni a ochotni se o ty děti postarat, takže to tak má být. Každý jiný řešení je špatný.“ (Tim, 42 let, VŠ, děti 8 a 16 let, rozchod a SP 4 roky⁵)

„Nepřišli jsme na jiný, lepší řešení.“ (Saskia, 42, VŠ, dtto)

V obou případech šlo přitom o poměrně rovnostářské páry, v nichž měli oba partneři vyrovnané postavení (jak z hlediska příjmu, tak z hlediska vzdělání) a i po rozchodu spolu podle svých slov vycházeli dobře.

Větší část rodičů v této sondě však rozhodnutí o střídavé péči popisovala jako konfliktní záležitost. V těchto případech se přitom pohled muže a ženy na rozhodování o střídavé péči často výrazně odlišoval. Jako konfliktní jej přitom popisovaly zejména ženy, zatímco muži většinou hovořili o tom, že ke střídavé péči dospěli s partnerkou po vzájemné dohodě. Rozdíly v interpretaci rozhodování o střídavé péči ze strany mužů a žen u těchto párů názorně ilustruje následující citace exmanželů Sáry a Teodora:

„Střídavá péče vyšla samozřejmě od mého bývalého manžela, s tím, že já ji respektuju.“ (Sára, 30, VŠ, dítě 3 roky, rozvod 3 roky, SP 9 měsíců)

„My tu střídavou péči vnímáme oba jako docela přirozenou věc.“ (Teodor, 30, VŠ, dtto)

Podobně i Simona, Sofie i Světlana v rozhovoru líčily konflikty při vyjednávání i střídavé péči se svými partnery, aniž by se však tyto dramatické momenty jakkoliv odrazily ve vyprávění jejich expartnerů:

„Přistoupila jsem na střídavou péči s tím, že chci, aby syn – Nebo takhle: přistoupila jsem na střídavou péči, protože manžel žádnou jinou variantu nepřipouštěl.“ (Simona, 33 let, VŠ, dítě 5 let, rozvod a SP 5 let)

Zatímco tyto ženy často vyjadřovaly, že by preferovaly svěření dětí do své výhradní péče, muži byli těmi, kdo střídavou péči iniciovali.

U většiny párů v této skupině byly přitom patrné mnohem výraznější rozdíly, pokud jde o ekonomické zdroje a někdy i vzdělání. Ženy měly většinou nižší příjmy i hor-

ší postavení na pracovním trhu než muž, často byly v době rozchodu na rodičovské, závislé na příjmu muže.

Zejména u párů, které střídavou péči praktikovaly i přes značné konflikty, byl přitom patrný důraz mužů na soudní rozhodnutí o střídavé péči, která, jak se ukázalo, výrazným způsobem vstupuje do mocenských vztahů mezi partnery. Zatímco v párech, které měly soudně nařízenou střídavou péči, ženy musí respektovat otcovská práva a příliš do nich nezasahují, v párech, u nichž nedošlo k soudnímu rozhodnutí, je patrná daleko větší kontrola ženy nad stykem otce s dětmi. V těchto párech jsou to právě ženy, u nichž je patrná snaha o tzv. mateřské střežení brány (*maternal gatekeeping*) (Coltrane 1996; Allen, Hawkins 1999). Tyto ženy svou úlohu často interpretují v dimenzích tradiční mateřské role – tj. považují se za primární pečovatelky, jejichž kompetencí je rozhodovat o dětech, o tom, zda si muž může dítě vzít a kdy, ale často mají také rozhodující slovo v dalších aspektech výchovy dítěte. Větší zapojení otce pak tyto ženy mohou chápat jako ohrožení své mateřské identity, jako určité narušení svých představ o adekvátním výkonu mateřské role.

Příkladem takového páru je např. Tadeáš a Sabina, kteří právě praktikují určitou formu střídavé péče na neformální bázi, ale Tadeáš by rád nechal střídavou péči rozhodnout soudně. V rozhovoru vyjadřoval obavy z toho, že mu jeho expartnerka dceru vezme:

„... kdyby byl návrh teď střídavá péče úplně se vším všudy, tak bych v tuhle chvíli řekla, že ne. Protože se teď chci víc a intenzivně podílet na výchově.“ (Sabina, 32 let, VŠ, dítě 4 roky, rozchod a SP 1,5 roku)

„Předpokládám, že mi dceru nechce sebrat, ale když je v ráži, tak řekne třeba, že ona bude rozhodovat o tom, kdy já si vezmu dceru.“ (Tadeáš, 34, SŠ, dtto)

U párů, v nichž je střídavá péče soudně rozhodnuta, se taková míra mateřského střežení brány obvykle nevyskytovala. Je tedy pochopitelné, proč na potřebu soudního rozhodnutí o střídavé péči kladou důraz především muži, zatímco ženy ji většinou považují za zbytečnou či nežádoucí. Prostřednictvím soudního rozhodnutí střídavé péče totiž otcové získávají záruku nedotknutelnosti svých otcovských práv, eliminují projevy „mateřského střežení brány“, zatímco ženy naopak část své předchozí „sféry vlivu“ ztrácejí.

Muži, a zvláště ti lépe ekonomicky a vzdělanostně situovaní, proto hovořili o různých strategiích, které mobilizovali v souvislosti se snahou „pojistit“ si svůj úspěch u soudu. Tobiáš si například podle svého vyprávění najal advokátku, která se znala se soudkyní, která jeho případ rozhodovala, Tibor pak využil svého kontaktu se sociální pracovníci, která byla sestrou soudkyně, jež případ rozhodovala. Kromě toho tito muži také často hovořili o tom, že se snažili získat expertizu v oblasti střídavé péče prostřednictvím konzultací s různými odborníky a studiem literatury. Ženy o takových strategiích mobilizovaných ze své strany zpravidla nemlu-

vily, což může souviset s jejich omezenými ekonomickými zdroji, které většinou měly v době rozchodu (často byly totiž doma s dětmi na rodičovské). Ženy naopak v několika případech mobilizovaly zdroje týkající se jejich expertizy jakožto primárních pečovatelek a praktikovaly „mateřské střežení brány“ ve vztahu otce k dítěti. Ukazuje se tedy, že také soukromá sféra a jejich vztahy k dětem se pro ženy stávají významným zdrojem moci v případě vyjednávání o střídavé péči a zejména tam, kde střídavá péče není nařízena soudně.

Argumentace spojená s rozhodováním o střídavé péči

V souvislosti s rozhodováním o střídavé péči aktéři mobilizovali různé způsoby argumentace, mezi nimiž se ukázaly výrazné genderové nerovnosti. V následující části si přitom nekladu za cíl pojednat vyčerpávajícím způsobem o všech diskursivních strategiích, které se v rozhovorech objevily, ale představit pouze hlavní z nich, které jsou relevantní vzhledem k potvrzování či narušování tradičních rodičovských a genderových rolí.

Diskurs blaha dítěte, nenahraditelné role biologického otce a traumatu rozchodu a neúplné rodiny

Klíčové diskursy blaha dítěte, povinnosti přizpůsobit se zájmu dítěte a usilovat o to, aby dítě co nejméně trpělo rozchodem rodičů, které byly úzce navázány na interpretaci rodiny s jedním rodičem jako prostředí nepříliš vhodného pro výchovu dětí, byly jednou z nejmódnějších argumentačních linií, kterými se ženy vztahovaly ke střídavé péči a rozhodování a vyjednávání o ní. Tento argument přitom ženy používaly jak ve smyslu zdůvodnění, proč se střídavou péčí souhlasily i přes svůj původní odpor, tak jako hlavní argument, proč nesouhlasily s prohlubováním střídavé péče nebo s jejím soudním rozhodnutím.

Diskurs týkající se blaha dítěte je přitom úzce spojen s percepcí rozpadu rodiny jako fatálního životního selhání, o němž ženy a priori předpokládaly, že má negativní dopady na děti. K tomu se ve vyprávění žen často váže argument nenahraditelnosti biologického otce a důležitosti otcovského modelu pro dítě. Simona, která se střídavou péčí souhlasila i přes svůj odpor, své konečné rozhodnutí pro střídavou péči zdůvodňovala následovně:

„Manžel žádnou jinou variantu nepřipouštěl a určitě je zásadní, že ten otec je, že funguje, že je to pro syna nějaký model a je to vlastní otec. (...) Tobě se rozpadne ta rodina, ale ty se snažíš vytvořit nějaký nejšetrnější model pro dítě, aby se oba partneři podíleli na výchově a na péči a na té lásce k tomu dítěti.“ (Simona, 33 let, VŠ, dítě 5 let, rozvod a SP 5 let)

Jako argument proti prohlubování střídavé péče pak blaho dítěte použila Sabina, která má nového přítele, s nímž by ráda založila rodinu:

„Ty návštěvy u jejího táty jsou hezký, fajn, ale ta aklimatace je vždycky strašně dlouhá a náročná. Kdyby byla týden

u něj a týden u nás, tak to s ní dokáže hrozně moc zacvičit. Že prostě nezíská někde nějakou oporu a prostředí, kterému věří a kde je uvolněná, protože za chvíli jde zase jinam. To je z pozice malého človíčka, který se dívá na všechny lidi kolem sebe, dost těžký.“ (Sabina, 32 let, VŠ, dítě 4 roky, rozvod a SP 1,5 roku)

V případech mužů se tato rétorika vyskytovala pouze výjimečně. Někteří muži vyzdvihovali důležitou roli otce a mužských vzorů v životě dětí, ale tato argumentace netvořila natolik zásadní součást jejich výpovědí jako v případech žen.

V rozhovorech se ženami, nikoliv však s muži, tak v souvislosti s uspořádáním péče vystupoval do popředí imperativ zájmu dítěte a povinnosti matky udělat maximum pro jeho blaho, který je plně v souladu s ideálem intenzivního mateřství (Hays 1996).

Střídavá péče jako systematický projekt rozvolňování genderu

Zcela odlišná situace však byla patrná, pokud šlo o způsob, jímž zdůvodňovali své rozhodnutí pro střídavou péči muži. V jejich případech vystupovalo zcela jednoznačně do popředí pojetí střídavé péče jako systematického a zamýšleného projektu narušování tradičních genderových schémat spojených s výkonem otcovské role.

Rodinný model založený na rolích ženy pečovatelky soustředící se převážně na péči o děti a domácnost a muže živitele zaměřeného především na profesní život a budování kariéry, byl muži reflektován jako utlačující, staromódní a nevyhovující. Odstup od tradičních genderových rolí se projevoval zejména způsobem, jakým chápali svou otcovskou roli. Muži praktikující střídavou péči totiž jednoznačně odmítali její redukci na „pouhé“ živitelství a jako klíčovou dimenzi svého otcovství spatřovali pečovatelský, který zároveň vyzdvihovali jako jeden z hlavních důvodů, proč usilovali o střídavou péči:

„Tím, že ta role toho otce je ve společnosti vnímána trošku jinak, mě to možná motivovalo k tomu, dělat ty věci trošku jinak. Člověk je na to [střídavou péči] pyšnej, že to umí a zvládne. Kolikrát se na tebe lidi tváří, že to nemůžeš zvládnout. A ty jim předvedeš, že úplně klidně. Tak to je faktor, který mě možná přiměl k tomu, že jsem to někdy trochu přeháněl...“ (Tobiáš, 34 let, VŠ, dítě 5 let, rozvod a SP 5 let)

„Lidi na to nejsou stavěný, předpokládají, že žena má být doma a starat se o děti a otec má nosit peníze. Já chci ale být se synem víc. Proto nemůžu být jenom živitelem, potřebuju o něho pečovat a myslím, že by to mělo být rozdělené mezi oba. Aby jeden jenom nevydělával a druhý se jen nestaral, a to i když je rodina pohromadě.“ (Tomáš, 30 let, SŠ, dítě 3 roky, rozvod 3 roky, SP 1 rok)

V argumentaci otců se tedy objevovaly všechny rysy tzv. nového otcovství (LaRossa 1988). Pozoruhodné však bylo, jak

může být tento diskurs systematického narušování tradičních genderových očekávání spojených s výkonem rodičovské role v konfliktních situacích také mobilizován proti ženám, jak vypověděla Sofie:

„Když jsme se rozváděli, tak mi to docela omlacoval o hlavu a říkal: ‚Ty jsi ta feministka, tak já si ty děti vezmu, ať vidíš, jak to funguje, když to prosazuješ.‘“ (Sofie, 31 let, VŠ, děti 11 a 13 let, rozvod 5 let, SP 3,5 roku)

Diskurs kontinuity péče

Třetí klíčovou diskursivní strategií týkající se rozhodování o střídavé péči, která byla na rozdíl od dvou předchozích využívána jak muži, tak ženami, byl argument kontinuity péče. Ukazuje se přitom, že pečovatelská role hraje při vyjednávání o střídavé péči zcela primární roli, zatímco živitelská role je výrazně upozaděna. Muži i ženy v rozhovorech chápali střídavou péči jako legitimní a často i přirozenou pouze tehdy, pokud navazovala na předchozí praxi extenzivní péče o děti ze strany muže. Ve většině případů se muži i ženy shodovali, že muži byli v těchto rodinách aktivními a přítomnými otci již před rozvodem či rozchodem, což platilo i v případě párů, které v souvislosti s vyjednáváním o střídavé péči prožívaly hluboké konflikty, jako např. Sofie s Tiborem:

„Se střídavou péčí přišel můj muž. Když jsme se rozváděli, řekl mi: ‚Stěhuju se od tebe, ale děti chci mít i nadále.‘ Je to daný tím, že v době, kdy byly děti malé, je docela často hlídá, protože já jsem docela brzy pracovala. (...) Od začátku se hodně aktivně staral jako tatínek. Přebaloval, nosil v šátku, uspával. Co se týká dětí, tak kromě kojení jsme to neměli rozdělený tak, že děti jsou moje a tatínek se nestará. To vůbec ne.“ (Sofie, 31 let, VŠ, děti 11 a 13 let, rozvod 5 let, SP 3,5 roku)

„Nechci jí křivdit, ona s nimi taky trávila hodně času, ale jednu dobu jsem s nimi trávil zase víc času já. Nefungoval tam ten klasický model toho, že by jeden byl doma a ten druhý se vrátil z té práce, to určitě ne.“ (Tibor, 33 let, VŠ, dtto)

V některých případech byl pohled na pečovatelské role mezi partnery odlišný, jako v případě Sáry a Teodora. Argument kontinuity byl však i zde využíván pro (v případě muže) soudní rozhodnutí o střídavé péči a její prohloubení nebo proti nim (v případě ženy):

„Pokud ten táta chce o dítě pečovat, tak na to samozřejmě má totální právo, to respektuju, ale upřímně já bych radši zůstala u toho modelu, jaký je teď. Protože si to nedovedu představit, jak to pak zvládnou. Přece jen jsem ho měla permanentně u sebe hodně dlouho a my jsme se vlastně rozešli úplně hned, co se nám syn narodil, takže já jsem s ním od začátku byla sama a manžel se o něj začal starat až kolem roku a půl.“ (Sára, 30, VŠ, dítě 3 roky, rozvod 3 roky, SP 9 měsíců)

„Model střídavé péče chápu jako přirozený vyústění těch tří let, kdy jsem se snažil o to dítě intenzivně starat. (...) Rád bych, abychom to nějak soudem dali stvrdit a požádat o schválení toho modelu, aby se to stalo normálem.“ (Teodor, 30 let, VŠ, dtto)

Střídavá péče v praxi

Střídavá péče může nabývat mnoha různých podob. Tři páry ve vzorku se v péči střídaly po týdnů, dva páry po 14 dnech, z toho tři páry nedodržovaly tyto periody přesně, ale prostřídávaly se ještě na kratší období uprostřed těchto „základních“ týdenních či čtrnáctidenních intervalů. Dva páry praktikovaly model střídavé péče, který zahrnoval delší periodu, kterou dítě trávilo v domácnosti matky, a kratší periodu, ve které dítě pobývalo v péči otce (otec si bral dítě na 2–3 dny a noci v každém pracovním týdnu a jednou za 14 dní s ním trávil víkend).

Během „svých“ period otcové o děti zpravidla sami osobně pečují. Nevyužívají k péči tzv. ženské expertky (své nové partnerky či matky), jak tomu často bývá v případě rozvedených mužů, jejichž děti jsou svěřeny do výhradní péče matky a které si k sobě otcové berou pouze jednou za čas (Dudová 2007a, b, c).

U řady mužů praktikujících střídavou péči byla patrná velká míra „otcovské sebedůvěry“, jak tento termín použil Tim. Řada mužů byla hrdá na svou pečovatelskou roli, na to, že jsou jiní otcové, že se dovedou postarat i o relativně malé dítě, dokážou s ním komunikovat nebo mu vymyslet zajímavý program. Řada z nich hovořila o tom, že se díky střídavé péči zintenzivnil jejich vztah s dětmi, čehož si velmi cenili. Rodičovství v podobě plně angažovaného otcovství bylo pro tyto muže často důležitým zdrojem vlastní identity a střídavou péči chápali obvykle velmi pozitivně jako něco obohacujícího.

Pečovatelskou praxi spočívající v neustálém střídání období „s dětmi“ a období „bez dětí“ však těžce snášely ženy. Periody „bez dětí“ většinou popisovaly jako období prázdna, kdy „nejsou matkou“. Tuto situaci označovaly za „schizoidní“, „hroznou“ nebo „krutou“, např. jako Simona.

„Představa, že tam to dítě není, je hrozná. Hlavně ty první dny, když to dítě člověk předá otci a teď tam prostě zakopává o ty hračky, který jsou roztahaný po celým bytě, ale to dítě tam nemám a nebudu mít.... Tak to jsou ty pocity prázdna. To si člověk říká, že je to úplně absurdní. Krucinál, co to tady dělám? Já mám dítě, a já ho nemám!“ (Simona, 33 let, VŠ, dítě 5 let, rozvod a SP 5 let)

Praxe střídavé péče totiž pro ženy představuje zásadní konflikt s dominantní ideologií intenzivního mateřství (Hays 1996). Narušení této ideologie je proto ženami prožíváno často velice emocionálně. Vyprávěním o tom, jak oddělením od svých dětí trpí, přitom v rozhovorech zároveň demonstřují, že i přesto, že nemohou být stále se svými dětmi, zůstávají správnými matkami. V případě mužů v našem

výzkumném souboru se přitom s něčím takovým vůbec ne-setkáme. Ti líčili periody „bez dětí“ spíše pozitivně, jako chvíle, kdy mají volný čas sami pro sebe a svou práci:

„Myslím, že jsme oba zvyklí, že máme ten týden pro sebe. To je docela příjemná věc. Určitě je fajn fungovat v rodinné jednotce, ale tohle má taky něco svýho. Já myslím, že tohle byl jeden z důvodů, proč Simona, která se nejdřív střídavý péči spíš bránila, na ni nakonec přistoupila. Ten volný týden je pro ni něco, na co si člověk snadno zvykne, ať už má práci nebo nějaký svůj osobní život. Většina kamarádů, kteří mají manželky nebo manžely a děti, mi tohle upřímně závidí.“ (Tobiáš, 34 let, VŠ, dtto)

Důležitým tématem rozhovorů s rodiči praktikujícími střídavou péčí byla také problematika kombinace pracovního a rodinného života, která byla ve výpovědích velice úzce spojena s pečovatelskou a živitelskou praxí. Na rozdíl od rodin s oběma rodiči, případně monoparentálních rodin, v nichž pečují o děti výhradně ženy a kde je otázka kombinace pracovního života a rodičovství obvykle považována za ženský problém, v případě střídavé péče řešili tento problém i muži. I oni totiž osobně pečují o dítě a stojí tedy před reálnou otázkou, jak tuto péči sladit s pracovní aktivitou. Práce a péče v těchto rodinách přitom, jak u žen, tak u mužů, fungovaly jako spojené nádoby: lidé se snaží přizpůsobit svou práci a pracovní režim tomu, jaký mají rozvrh péče, ale zároveň i režim péče přizpůsobují svému pracovnímu režimu. Pracovní režim byl přitom kromě věku dětí v rozhovorech označován jako klíčové kritérium pro volbu určitého modelu uspořádání střídavé péče, někdy dokonce i jako jedna z podmínek střídavé péče.

Mezi rodiči, kteří praktikovali střídavou péči, bylo přitom možné identifikovat dvě formy sdílení živitelských a pečovatelských rolí mezi partnery: model „neoklasický“, který připomínal rozšířený způsob porozvodového uspořádání, kdy muži platí výživné na děti, které jsou svěřeny do výhradní péče ženy, a „pseudoegalitární“, kdy spoluživitelství vychází z ideálu striktního půlení živitelství a pečovatelsství mezi expartnery.

„Neoklasický“ model

„Neoklasický“ model sdílení živitelských rolí mezi expartnery zahrnoval případy, kdy muž, přestože partneri praktikují určitou formu střídavé péče, ženě vyplácí výživné na dítě. V případě soudem nařízené střídavé péče přitom nárok na výživné ze strany otce zpravidla nevzniká (Dudová, Dudová 2007). Tento živitelský model se proto objevoval u párů, které praktikovaly střídavou péči na neformální bázi bez soudního rozhodnutí (u rozpadlých nesezdaných soužití a tam, kde bylo dítě po rozvodu svěřeno do výhradní péče matce). Šlo přitom o páry, v nichž ženy celodenně pečovaly o dítě (byly na rodičovské, a tedy bez plnohodnotného příjmu) a kde střídavá péče neprobíhala v režimu „půl na půl“, ale kde dítě trávilo delší časovou periodu s matkou.

Na rozdíl od výživného v klasickém modelu porozvodové péče, kdy je dítě ve výhradní péči matky (srov. Dudová, Has-trmanová 2007; Schaeffer 1990), se však ukázalo, že muži se placení výživného zpravidla nevyhýbají, a pokud jim to jejich ekonomická situace dovolila, nezdráhali se platit i vyšší částky, než jim vyměřil soud. Kromě toho však tito muži, pokud jim to jejich ekonomická situace umožnila, platili řadu dalších nákladů vztahujících se k výchově dětí, jako např. sportovní vybavení, dovolené, kroužky, hračky apod. Samozřejmostí pro ně bylo také pokrytí nákladů spojených s péčí o dítě v době, kdy je měli na starosti.

Tyto rodiny se podobaly spíše tradičnímu porozvodovému uspořádání péče o děti v tom smyslu, že na ženách spočívala větší část pečovatelské práce. V těchto rodinách ženám jejich vyšší podíl na péči o děti zároveň garantoval velkou míru autonomie v rozhodování o dítěti, ale i o tom, jak výživné od otce použijí. Od klasického porozvodového uspořádání se však tyto rodiny lišily v tom, že otcové zůstávali přítomnými a aktivně pečujícími a nevyhýbali se plnění svých finančních, ani pečovatelských závazků vůči dětem. Muži v našem vzorku však s tímto modelem často nebyli spokojeni a mnohdy usilovali o soudní rozhodnutí, případně prohloubení střídavé péče, které často podmiňovali vyšším věkem dítěte.

„Pseudoegalitární“ model

Druhým způsobem sdílení živitelských rolí v režimu střídavé péče byl „pseudoegalitární“ model. Toto uspořádání zahrnovalo na rozdíl od předchozího modelu střídavou péči ve „standardní podobě“ – oba partneři by si náklady spojené s péčí a výchovou dětí, stejně jako péči samotnou měli v ideálním případě dělit napůl. Děti v těchto rodinách, v nichž byla střídavá péče rozhodnuta zpravidla soudně, trávily s každým z rodičů přibližně stejný čas, přičemž muži nevypláceli svým expartnerkám výživné na děti. Jak však ukážu dále, toto rozdělení nutně neznamenal, že by ve vztahu expartnerů neexistovaly výrazné nerovnosti.

V praxi vypadá tato forma sdílení péče tak, že si oba partneři hradí každý své vlastní životní náklady, včetně nákladů na péči o děti během „svých“ období. V případě nákladnějších položek, jako jsou např. mimoškolní aktivity, školní pobyty a akce, sportovní vybavení nebo dražší oblečení, se rodiče o financování většinou dělí.

Tento způsob fungování je však určitým ideálem, jehož naplnění závisí na bezproblémové komunikaci mezi expartnery a vyžaduje určitou shodu v představách o potřebách dítěte. V řadě párů však v tomto ohledu přetrvávaly konflikty. Skutečnost, že ideální fungování tohoto modelu nemusí být vždy samozřejmostí, ilustruje i příběh Světlany.

Světlana si v rozhovoru stěžovala, že přestože se s partnerem původně dohodli na striktním dělení veškerých nákladů na péči o děti, postupem času zjišťovala, že na ní leží stále větší díl finanční zodpovědnosti za potřeby jejich téměř dospělých dětí. Její plnoletý syn omezil své pobyty u otce na formu návštěv, což vedlo k narušení ekonomické rovnováhy spoluživitelství. Světlana totiž v souladu s logi-

kou střídavé péče, podle níž platí každý rodič běžné náklady vznikající v souvislosti s pobytem dítěte ve své domácnosti, automaticky hradila většinu běžných vydání za výchovu syna. Tato finanční nerovnováha byla přitom ještě zdůrazněna skutečností, že se Světlana už v době manželství starala o potřeby dětí, které se na ni obracely, pokud něco potřebovaly koupit či zaplatit. Tato její role přitom pokračovala i po rozvodu. V rozhovoru si stěžovala, že exmanžel odmítá dávat dětem peníze, a proto se děti častěji obrací na ni. Světlana pak na sebe bere břemeno vyjednávání a stává se v tomto ohledu určitým prostředníkem mezi dětmi a exmanželem:

„Exmanžel nerad vydává peníze a nerad je dává dětem. Když si mu mají říct o peníze na obědy, říká jim: „Já teď nemám, to jsi mi měla říct předevčirem a já teď musím do banky. Já mám jenom dva tisíce.“ Pro ty děti je to nepříjemný, až potupný, takže si o takový ty základní věci začaly říkat mně. Já jsem vůbec plnila tu roli vyjednávání o financích s dětma. Většinou jsem mu řekla, kam mají děti v plánu jet nebo co mají se školou za akci a kolik to stojí a on teda, že dá tu půlku a že mi ji pošle (...). On má vždycky nejdřív negativní a zlostnou reakci, že na něco nedá peníze, ale teď už s ním s odstupem let umím jednat bez emocí a normálně mu to, jako dítěti, vysvětluju a on nakonec za tři dny ty peníze pošle.“ (Světlana, 39 let, SŠ, 2 děti, 15 a 19 let, rozvod a SP 2 roky)

V situaci, kdy má Světlana přibližně o 20 % nižší příjem než její exmanžel, k tomu ze svého platu sama splácí hypotéku, protože po rozvodu musela bez jakékoliv finanční kompenzace opustit společný dům, rozhodla se veškerá, byť i drobná vydání evidovat a posílá exmanželovi pravidelná vyúčtování. Podle jejích slov exmanžel tyto závazky obvykle plní, byť je pro ni neustálé vyjednávání, vysvětlování a odůvodňování velice vyčerpávající.

Příběh Světlany přitom ukazuje, jak může také v praxi vypadat zdánlivě rovné sdílení živitelských a pečovatelských rolí, které předpokládá standardní uspořádání střídavé péče. Systém spoluzivitelství v pseudoegalitárním modelu sice vychází z ideálu rovné dělby nákladů na výchovu dětí mezi expartnery. Jakýmsi zamlčeným předpokladem je ale fakt, že rovné sdílení nákladů na výchovu dětí je mezi partnery obvykle praktikováno i bez ohledu na rozdíly v individuálních příjmech obou partnerů, případně na skutečnost, zda měli rodiče dostatečnou možnost se na svou spoluzivitelskou roli připravit (zda např. do té doby pobývali na rodičovské). Pro některé ženy se tak přechod na systém regulérní střídavé péče může stát zdrojem stresu a ekonomických problémů, jako např. pro Sáru, která dosud praktikovala střídavou péči v „neoklasickém“ modelu:

„Teď jsem v období hrůzy, že musím sehnat nějakou strašně dobře placenou práci, protože v momentě, kdy přijde ta střídavá péče, tak mi manžel nebude těch 7 tisíc platit vůbec. Tak jsem si spočetla, že aby nám na život a na jídlo a na obleče-

ni zbylo 10 tisíc na měsíc, musím vydělat nějakých 25 000,- čistého. Takže jsem z toho v takový polohrůze.“ (Sára, 30 let, VŠ, dítě 3 roky, rozvod 3 roky, SP 9 měsíců)

V souvislosti s postavením žen na českém trhu práce, kde jsou diskriminovány (nejen) na základě svého mateřství, kdy dosahují nižších pracovních příjmů a jsou častěji ohroženy dlouhodobou nezaměstnaností (Křížková, Vohlídalová 2009), se tak ukazuje, že pro matky může být striktně praktikovaný model střídavé péče značně problematický, protože může vést k výraznému zhoršení jejich ekonomické situace a zvyšování ekonomických nerovností mezi otci a matkami.

Muži byli s tímto typem uspořádání střídavé péče naopak spokojeni. V rozhovorech netematizovali žádné problémy, s nimiž by pro ně tato forma péče byla spojená.

Diskuse a závěry

Aniž by si tato studie vzhledem k rozsahu vzorku a jeho záběru kladla za cíl zmapovat komplexně situaci párů, které praktikují střídavou péči, zprostředkovala unikátní pohled na střídavou péči, konkrétně na proces jejího vyjednávání, praxi a prožívání z perspektivy samotných rodičů.

Kromě toho, že představila řadu zjištění deskriptivního charakteru, jejichž cílem bylo přiblížit, jak může střídavá péče v praxi vypadat, bylo cílem textu popsat a vysvětlit, jakým způsobem jsou v souvislosti se střídavou péčí narušovány nebo reprodukovány tradiční mateřské a otcovské role a genderové nerovnosti mezi partnery.

Analýza ukázala, že dopady střídavé péče na utvrzování či naopak narušování tradičních genderových schémat spojených s otcovstvím a mateřstvím nejsou zdaleka jednoznačné. Zatímco v určitých aspektech je střídavá péče ve své praxi a symbolické rovině ve výpovědích rodičů spojena s *rozvolňováním genderu* (tj. narušováním tradičních představ o výkonu mateřské a otcovské role), v jiných aspektech genderové stereotypy a genderové mocenské nerovnosti mezi partnery zvýrazňuje a reprodukuje (tj. je spojena s *děláním genderu*).

Pokud se zaměříme na to, jakým způsobem rodiče argumentovali v souvislosti s vyjednáváním o střídavé péči, ukázaly se velice výrazné genderové rozdíly. U žen byla mateřská role reflektována v poměrně tradičních mantinelech. Svou identitu ženy úzce vázaly ke svým dětem a jejich zájmům, které ve svých naracích konstruovaly jako klíčový důvod, proč byly ochotny akceptovat střídavou péči i přes to, že s ní zpočátku nesouhlasily. Blaho dítěte, snaha nepřipravit dítě o kontakt s biologickým otcem a chápání monoparentální rodiny jako prostředí nepřiliš vhodného pro výchovu dítěte byly hlavními argumenty, které ženy vztahovaly k rozhodování o střídavé péči. Mateřství tedy ženy ve svých promluvách dělají v souladu s normami intenzivního mateřství (Hays 1996), podle nichž se žena musí zcela podřídit zájmům dítěte a mít na mysli zejména jeho blaho a prosperitu.

Oproti tomu muži chápali střídavou péči a její prosazování jako určitou vzpouru proti zasetým pořádkům, které definují muže jako primární živitele a ženy jako hlavní pečovatelky. Střídavou péči popisovali jako systematický projekt založený na reflexi genderových stereotypů a snahy o jejich proměnu. Tento diskurs byl přitom posilován také další klíčovou diskursivní strategií kontinuity péče. Otcí získávají z perspektivy mužů i žen legitimitu usilovat o střídavou péči pouze tehdy, pokud byli již v době před rozvodem či rozchodem aktivními a pečujícími rodiči. Otcovství je tedy v rovině těchto diskursů spojeno spíše s narušováním tradičních očekávání spojených s otcovskou rolí, a neslo proto velice silný potenciál *rozvolňování genderu*.

Diskursy spojené se střídavou péčí tedy v mnohém narušují tradiční představy spojené s otcovstvím, nikoliv však s mateřstvím. To přitom může být také jedním z důvodů, proč je střídavá péče většinou těžce prožívána ženami, zatímco muži s ní zpravidla vyjadřovali spokojenost. Zatímco otcovská identita mužů praktikujících střídavou péči je totiž s touto formou péče víceméně v souladu, v případě mateřské role a identity je dominantní představa o jejím správném výkonu v ostrém kontrastu s reálnou praxí střídavé péče. Ženy, které *dělají* svou mateřskou roli v souladu s ideologií intenzivního mateřství (Hays 1996), tedy nutně narážejí na limity, které jim režim střídavé péče nastavuje.

Přestože LaRossa (1988) upozorňuje na velký rozdíl mezi kulturou otcovství a jeho praxí, v případě střídavé péče se zdá, že otcovská role byla nejen v rovině kultury otcovství, ale i v rovině praxe spojena se zásadním narušením tradičních očekávání spojených s otcovstvím. Muži jsou v tomto režimu podle výpovědí vlastních i svých partnerek skutečně pečujícími otci, kteří se svým dětem věnují a pro něž je jejich vztah k dětem klíčovou součástí jejich otcovské identity. Zatímco ženy se tedy víceméně pohybovaly v dimenzích tradiční mateřské role a demonstrovaly své úzké sepětí s dětmi, těžké vyrovnávání se se střídavou péčí apod., muži své otcovství prezentovali prostřednictvím negace tradičního ho otcovství.

Ukázalo se však, že zatímco střídavá péče nabourává nerovnosti spojené s distribucí péče o děti, zároveň reprodukuje nerovnosti jiné. Zejména šlo o nerovnosti v rozhodování o dětech a jejich výchově, které v případě *neoklasického modelu* uspořádání střídavé péče zůstávalo většinou v rukou ženy, tak nerovnosti ekonomického rázu, které vystupovaly do popředí zejména v *pseudoegalitárním* uspořádání střídavé péče. *Pseudoegalitární* uspořádání spočívá v ideálu rovné dělby pečovatelských a živitelských povinností mezi partnery. Jak se však ukazuje, takové uspořádání bývá zpravidla spojeno s růstem ekonomických nerovností mezi rodiči, protože rovnoměrné dělení živitelských povinností mezi partnery probíhá bez ohledu na rozdíly v jejich příjmech nebo živitelské kapacitě, která je u žen zejména v důsledku jejich znevýhodněného postavení na pracovním trhu často mnohem nižší než u mužů. Naopak v případě *neoklasického*

modelu střídavé péče (který je typický zejména pro rodiny s malými dětmi cca do tří let věku, v němž tráví děti více času s matkami, střídavá péče zpravidla nebývá soudně nařízena a muži ženám platí výživné na děti), byly ženy většinou primárními osobami rozhodujícími o dětech, jejich výchově a péči. V některých případech ženy uplatňovaly tzv. mateřské střežení brány (*maternal gatekeeping*) ve vztahu otce a dětí.

Je tedy možné shrnout, že střídavá péče je spojena s reprodukcí (v případě mateřství), zároveň však i s narušováním tradičních genderových a rodičovských rolí (v případě otcovství). Zatímco v některých ohledech může střídavá péče vyrovnávat genderové mocenské nerovnosti mezi partnery, v jiných oblastech (např. ekonomických) může tyto nerovnosti ještě prohlubovat. Při uvažování o střídavé péči je proto třeba brát v úvahu rozmanitost těchto uspořádání, stejně tak jako důkladně analyzovat dopady různých variant střídavé péče na muže a ženy a v neposlední řadě i na samotné děti.

Poděkování

Děkuji Marcelu Tomáškoví a Lence Formánkové za realizaci rozhovorů a dvěma anonymním recenzentům/kám, díky jejichž podnětným a věcným komentářům jsem článek dopracovala do stávající podoby.

Literatura

- Allen, S., Hawkins, A. 1999. „Maternal gatekeeping: Mothers' beliefs and behaviors that inhibit greater father involvement in family work.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 61, No. 1: 199–212, <http://dx.doi.org/10.2307/353894>.
- Arendell, T. 2000. „Conceiving and Investigating Motherhood: The Decade's Scholarship.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 62, No. 4: 1192–1207, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01192.x>.
- Bartlett, K. T., Stack, C. B. 1986. „Joint Custody, Feminism and the Dependency Dilemma.“ *Berkeley Women's Law Journal*, No. 9: 9–41.
- Bierzová, J. 2006. „Rozdělení domácích prací v rodinách s dětmi.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, Vol. 7, No. 1: 19–26.
- Blumberg, R. L., Coleman, M. T. 1989. „A Theoretical Look at the Gender Balance of Power in the American Couple.“ *Journal of Family Issues*, Vol. 10, No. 2: 225–250.
- Brown, P., Melli, M., Cancian, M. 1997. *Physical Custody in Wisconsin Divorce Cases 1980–1992*. Wisconsin: Institute for Research and Poverty.
- Cancian, M., Meyer, D. R. 1998. „Who Gets Custody?“ *Demography*, Vol. 35, No. 2: 147–57, <http://dx.doi.org/10.2307/3004048>.
- Coltrane, S. 1996. *Family man*. New York: Oxford University Press.
- Cowdery, R. S., Knudson-Martin, C. 2005. „The Construction of Motherhood: Tasks, Relational Connection,

- and Gender Equality." *Family Relations* Vol. 54, No. 3: 335–345, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3729.2005.00321.x>.
- ČSÚ 2013. *Zaostřeno na muže a ženy 2012*. [online]. Praha: ČSÚ. [cit. 29. 10. 2013]. Dostupné z: <http://notes2.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/kapitola/1413-12-r_2012-16>.
- Deutsch, F. M. 2007. „Undoing Gender.“ *Gender & Society*, Vol. 21., No. 1: 106–127, <http://dx.doi.org/10.1177/0891243206293577>.
- Donnelly, D., Finkelhor, D. 1992. „Does equality in custody arrangement improve the parent-child relationship?“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 54, No. 4: 837–845, <http://dx.doi.org/10.2307/353165>.
- Donnelly, D., Finkelhor, D. 1993. „Who has joint custody? Class differences in the determination of custody arrangements.“ *Family Relations*, Vol. 42, No. 1: 57–60, <http://dx.doi.org/10.2307/584922>.
- Dudová, R. 2007a. „Rozvod a konstrukce ‚neúplné rodiny‘.“ Pp. 15–19 in Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie/Sociological studies 07:7*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Dudová, R. 2007b. „Rozvod a otcovství v České republice.“ Pp. 20–40 in Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie/Sociological studies 07:7*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Dudová, R. 2007c. „Mateřství po partnerském rozchodu.“ Pp. 41–71 in Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie/Sociological studies 07:7*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Dudová, R., Dudová, T. 2007. „Porozvodové rodičovství v české legislativě.“ Pp. 72–86 in Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie/Sociological studies 07:7*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Dudová, R., Hastrmanová, Š. 2007. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie/Sociological studies 07:7*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Folk, K. F., Graham, J. W., Beller, A. H. 1992. „Child Support and Remarriage: Implications for the Economic Well-Being of Children.“ *Journal of Family Issues*, Vol. 13, No. 2: 142–157, <http://dx.doi.org/10.1177/019251392013002002>.
- Fox, G. L., Kelly, R. F. 1995. „Determinants of Child Custody Arrangements at Divorce.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 57, No. 3: 693–708, <http://dx.doi.org/10.2307/353924>.
- Gillespie, D. L. 1971. „Who Has the Power? The Marital Struggle.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 33, No. 3: 445–458.
- Hastrmanová, Š. 2007. „Pohled expertů – co říkají soudci, advokáti a soudní znalci o problematice porozvodového rodičovství?“ Pp. 87–100 in Dudová, R., Hastrmanová, Š. *Otcové, matky a porozvodová péče o děti. Sociologické studie/Sociological studies 07:7*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Hays, S. 1996. *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hetherington, E. M., Cox, M., Cox, R. 1978. „The aftermath of divorce.“ Pp. 110–155 In Stevens, J. H., Matthews, M. (eds.). *Mother-Child, Father-Child Relations*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Charmaz, K. 2006. *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage.
- Juby, H., Le Bourdais, C., Marcil-Gratton, N. 2005. „Sharing Roles, Sharing Custody? Couples' and Children's Living Characteristics at Separation Arrangements.“ *Journal of Marriage and Family*, Vol. 67, No. 1: 157–172, <http://dx.doi.org/j.0022-2445.2005.00012.x>.
- Kaufmann, J. C. 2010. *Chápající rozhovor*. Praha: SLON.
- Kornel, M. 2009. „Kritéria pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte.“ *Právní fórum*, roč. 2009, č. 7: 281–287.
- Křížková, A., Vohlídalová, M. 2009. „Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, roč. 45, č. 1: 31–60.
- Křížková, A., Penner, A. M., Peterson, T. 2010. „The Legacy of Equality and the Weakness of Law: Within-Job Gender Wage Inequality in the Czech Republic.“ *European Sociological Review*, Vol. 26, No. 1: 83–95.
- LaRossa, R. 1988. „Fatherhood and Social Change.“ *Family Relations*, Vol. 37, No. 4: 451–457, <http://dx.doi.org/10.2307/584119>.
- Maccoby, E., Depner, C. E., Mnookin, R. H. 1990. „Coparenting in the Second Year after Divorce.“ *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 52, No. 1: 141–155, <http://dx.doi.org/10.2307/352846>.
- Madden-Derdich, D. A., Leonard, S. A. 2000. „Parental Role Identity and Fathers' Involvement in Coparental Interaction After Divorce: Fathers' Perspectives.“ *Family Relations*, Vol. 49, No 3: 311–318, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3729.2000.00311.x>.
- Markham Stafford, M., Coleman, M. 2012. „The Good, the Bad, and the Ugly: Divorced Mothers' Experiences with Coparenting.“ *Family Relations*, Vol. 61, No. 4: 586–600, <http://dx.doi.org/10.1111/j.1741-3729.2012.00718.x>.
- Maříková, H., Křížková, A., Vohlídalová, M. 2012. *Živitelé a živitelky: Reflexe (a) praxe*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Pleck, J. H. 1987. „American Fathering in Historical Perspective.“ Pp. 83–97 in Kimmel, M. S. (ed.). *Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity*. Newbury Park, CA: Sage.
- Risman, B. J. 2009. „From Doing To Undoing: Gender as We Know It.“ *Gender & Society*, Vol. 23, No. 1: 81–84, <http://dx.doi.org/10.1177/0891243208326874>.
- Seltzer, J. A. 1988. *Legal and Physical Custody Arrangements in Recent Divorces. CDE Working Paper 88–46*. Wisconsin: University of Wisconsin-Madison.
- Seltzer, J. A. 1998. „Father by Law: Effects of Joint Legal

- Custody on Nonresident Fathers' Involvement with Children." *Demography*, Vol. 35, No 2: 135–146.
- Schaeffer, N. C. 1990. „Principles in Judgments of Justice About Child Support.“ *Social Forces*, Vol. 69, No. 1: 157–79, <http://dx.doi.org/10.1093/sf/69.1.157>.
- Straus, M. A., Yodanis, C. L. 1995. „Marital Power.“ Pp. 437–442 In Levinson, D. (ed.). *Encyclopedia of Marriage and the Family*, Vol. 2. USA: MacMillan Reference Books.
- Vohlídalová, M. 2007. „Participace mužů na domácích pracích a péči o děti na základě kvantitativních výzkumů.“ Pp. 32–52 in Maříková, H. (ed.), Vohlídalová, M. 2007. *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. Sociologické studie / Sociological Studies 07:11. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v. v. i.
- Wallerstein, J. S., Kelly, J. B. 1980. *Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope With Divorce*. New York: Basic Books.
- West, C., Zimmerman, D. 1987. „Doing Gender.“ *Gender & Society*, Vol. 1, No. 2: 125–151, <http://dx.doi.org/10.1177/0891243287001002002>.
- Xu, X., Lai, S.-C. 2002. „Resources, Gender Ideologies, and Marital Power: The Case of Taiwan.“ *Journal of Family Issues*, Vol. 23, No. 2: 209–245, <http://dx.doi.org/10.1177/0192513X02023002003>.
- 3** http://zpravy.idnes.cz/nadeje-na-capejsi-stridavou-peci-pohasla-poslanci-se-nedohodli-psw-/domaci.aspx?c=A110906_172939_domaci_hv.
- 4** West a Zimmerman rozlišují mezi „sex“ (pohlavím), „sex category“ (pohlavní kategorií) a genderem. Zatímco pohlaví je určováno na základě biologických kritérií, pohlavní kategorie vyjadřuje příslušnost jedince k danému pohlaví na základě určitých charakteristik, gender pak v této koncepci představuje „vynořující se rys sociálních situací a příčinu nejrozličnějších forem sociální organizace“ a zároveň prostředek jejich legitimizace (Maříková, Křížková, Vohlídalová 2012: 37–38).
- 5** Doplnující údaje v závorce uvádějí, zda šlo o rozvod či rozchod, před jakou dobou k němu došlo a jak dlouho rodiče praktikují střídavou péči (SP). Pokud je uváděna citace obou partnerů z jednoho páru, tyto údaje uvádím pouze u prvního z nich.

© Marta Vohlídalová, 2014.

© Sociologický ústav AV ČR, v. v. i., 2014.

Poznámky

1 Text vznikl za podpory projektu GA ČR „Proměny forem a uspořádání partnerského a rodinného života z hlediska konceptu životních drah“ (č. P404/10/0021).

2 Statistika Ministerstva spravedlnosti nerozlišuje mezi střídavou péčí (rodiče mají oddělená bydliště) a společnou péčí (rodiče mají stejná bydliště shodná s bydlištěm dítěte). Podle (Dudová, Dudová 2007: 74) tvoří rozhodnutí o společné výchově po rozvodu pouze minimální počet.

PhDr. Marta Vohlídalová, Ph.D., vystudovala sociologii na FSV UK. Od roku 2005 působí na oddělení Gender & sociologie Sociologického ústavu AV ČR, v. v. i. Ve své práci se zabývá genderovými nerovnostmi na trhu práce, rodinnou politikou, genderovými aspekty vědeckých kariér a sexuálními obtěžování. Je autorkou a spoluautorkou řady knih a odborných článků v domácích i zahraničních časopisech, mezi nimi např. monografií *Nejisté vyhlídky: Proměny vědecké profese z genderové perspektivy* (2013, SLON), *Živitelé a živitelky: reflexe, mýty, realita* (2012, SLON), *Women and Social Citizenship in Czech Society: Continuity and Change* (2010, SOÚ AV) nebo *Práce a péče: Proměny „rodičovské“ v České republice a kontext rodinné politiky Evropské unie* (2008, SOÚ AV ČR) a dalších. Korespondenci zasílejte na adresu: marta.vohlidalova@soc.cas.cz.

POZVÁNKA NA VIII. MEZINÁRODNÍ ODBORNOU KONFERENCI *SEXUALITY 8: (DE)KONSTRUKCE – (RE)PREZENTACE*

V termínu **od 9. do 11. října 2014** proběhne, poprvé v Česku, **na půdě Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci** již osmý ročník mezinárodní odborné konference, kterou ve spolupráci s oddělením Gender & Sociologie AV ČR a Ústavem výzkumu sociální komunikace SAV pořádá Centrum kulturních, mediálních a komunikačních studií FF UP.

V chápání sexuality dnes upouštíme od binární a v jádru esenciální dichotomizace muž a žena či dichotomie heterosexuální a homosexuální. Fluidita a vnější nejednoznačnost identit a praktik podmiňuje nutnost hovořit o sexualitě v plurálu. Právě současně vnímaná multiplicita sexualit je zásadní inspirací pro osmý ročník. Letošní „Sexuality“ si tak kladou za cíl **konstruovat i dekonstruovat sexuality v jejich historických, institucionálních, lokálních, disciplinárních i metodologických dimenzích** s ohledem na jejich možné (re)prezentace a (re)produkce.

Konference klade důraz také na rozpoutání mezinárodní diskuse a reflexe, o čemž svědčí i skutečnost, že se jí zúčastní významné osobnosti sociálněvědního výzkumu sexualit, mezi něž patří **profesor Jeffrey Weeks**, který přislíbil přednesení jedné z plenárních přednášek.

Aktuální informace o programu nebo hostech a hostkách konference najdete na webových stránkách – www.konference-sexuality.eu – či na facebookové události. O osmém ročníku konference si už štěbetají i na Twitteru (#SexualityConfer).